

Килівник Катерина Володимирівна,
студентка 2-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н, доцент Омельчук О.С.

ІСТОТНІСТЬ ПОМИЛКИ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОЧИНУ ЯК ПІДСТАВА ВИЗНАННЯ ЙОГО НЕДІЙСНИМ

Позови про визнання правочину недійсним є досить частим явищем. До підстав для подання позовів такої категорії з-поміж інших відносять і помилку. Відповідно до положень Цивільного кодексу України якщо особа, яка вчинила правочин, помилилася щодо обставин, які мають істотне значення, такий правочин може бути визнаний судом недійсним.

Статтею 229 Цивільного кодексу України встановлено, що істотне значення має помилка щодо природи правочину, прав та обов'язків сторін, таких властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливість використання за цільовим призначенням. Помилка щодо мотивів правочину не має істотного значення, крім випадків, встановлених законом [1].

Пленум Верховного Суду України в п.19 постанови «Про судову практику розгляду справ про визнання правочинів недійсними» від 6.11.2009 №9 роз'яснив, що правочин, вчинений під впливом помилки, обману, насильства, зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною або внаслідок впливу тяжкої обставини, є оспорюваним. Обставини, щодо яких помилилася сторона правочину, мають існувати саме на момент вчинення правочину. При цьому особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також що вона має істотне значення. Помилка внаслідок власного недбальства, незнання закону чи неправильного його тлумачення однією зі сторін не є підставою для визнання правочину недійсним [2]. Також не має правового значення помилка щодо розрахунку одержання користі від вчиненого правочину.

Таким чином в даних категоріях справ існує спір щодо невірної формування волевиявлення учасника правочину внаслідок помилки. Під помилкою слід розуміти неправильне сприйняття стороною правочину предмета чи інших істотних умов останнього. Така ознака як істотність підкреслює те, що без цієї помилки даний правочин не був би укладений, оскільки для його оспорювання має бути доведено вплив помилки на волевиявлення особи. Схематично вплив обставин, які мають істотне значення, можна відобразити таким чином: «немає істотної помилки – відсутнє вчинення правочину».

Важливим є визначення видів помилок, що мають істотне значення, внаслідок чого допускається оспорювання правочину. Законодавець надає істотне значення помилці щодо:

а) природи правочину (наприклад, якщо особа вважала, що укладає договір довічного утримання, проте уклала договір дарування, то має місце помилка в природі договору);

б) прав та обов'язків сторін (але не може вважатися помилкою переконання в тому, що особа виконає умови договору, а також стосовно можливості особи до виконання взятих на себе зобов'язань (наприклад, творчої роботи з написання книги), тоді має місце невиконання умов договору);

в) властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність (іноді помилка виникає внаслідок неправильного розуміння назв предметів і т.д., оскільки іноді, залежно від того, як іменується предмет, йому присвоюються певні характеристики);

г) властивостей і якостей речі, що значно знижують можливість використання її за цільовим призначенням [4, с.37].

Акцентуємо увагу на тому, що помилка стосовно правової природи угоди є єдиним випадком, коли має значення помилка в правових категоріях. В усіх інших випадках (незнання закону) помилка не має правового значення.

Щодо зниження цінності речі також варто зробити зауваження. Поняття «цінність» не слід ототожнювати лише з поняттям вартості цієї речі, перша може виражатися у тому, що дана річ залежно від певних обставин або буде використовуватися стороною, або не буде використовуватися взагалі (наприклад, особа за своїми переконаннями не хоче використовувати певну річ).

Істотною вважається така помилка, наслідки якої неможливо усунути або їх усунення вимагає значних витрат від особи, що помилилася, – з урахуванням її майнового становища, характеру діяльності тощо.

Суттєвою в окремих випадках може визнаватися помилка стосовно особи контрагента, якщо його особа мала істотне значення при укладенні угоди. Деякі науковці не вважають дану обставину такою, що тягне за собою недійсність договору, оскільки можливість визнання договору недійсним на тій підставі, що особа помилилася стосовно особи-контрагента прямо не передбачена законодавством. Проте не можна вважати таку позицію вірною. Хоч така можливість прямо й не передбачена законодавством, проте цінність речі може залежати від того, хто її створив. Дана умова є важливою для угод, що мають довірительний характер, а також для договорів підряду, в яких особа виконавця є важливою для замовника [3].

Варто розмежовувати помилку і обман як схожі за своїм результатом обставини: відсутністю справжнього наміру сторони отримати певний результат правочину. Але ознакою обману є умисел (активна форма) однієї зі сторін: особа знає про наявність чи відсутність певних обставин і про те, що друга сторона, якби вона володіла цією інформацією, не вступила б у правовідносини, не вигідні для неї. Обман також має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування. Тобто обман завжди є результатом умисних дій (бездіяльності) однієї зі сторін. У свою чергу, помилка є наслідком неправильного уявлення про обставини правочину, які мають істотне значення. Ці положення є важливими при визначенні підстав подання позову, адже зустрічаються випадки невірної посилання на помилку при укладенні правочину. Так якщо сторона до укладення договору повідомить іншій стороні свої уявлення стосовно цієї речі, які є помилковими, проте інша сторона знаючи про цю помилковість у судженнях особи не спростує її, то можна вважати що дана угода укладена під впливом обману.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
2. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09/print1331651577237367>.
3. Диба І. Недійсність угод укладених під впливом помилки// І.Диба. - Юридичний вісник України. – № 29 (23 – 29 липня 2005 року) [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://pro.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=251737&menu=367622>.
4. Крат В.І. Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки / В.І. Крат // Юрист України. – 2012. – № 1/2. – С. 35 -40.